

Ліліана ГЕНТОШ
Історія вибору Романа Шептицького

*Nowak, Magdalena. Dwa Światy. Zagadnienie identyfikacji narodowej
Andrzeja Szeptyckiego w latach 1865–1914.
Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2018.*

*Ліліана ГЕНТОШ – кандидатка історичних наук, старша наукова співробітниця
Інституту історичних досліджень Львівського національного університету
ім. І. Франка. Наукові зацікавлення – історія Католицької церкви в XIX–XX ст.,
історія Греко-католицької церкви, історія Східної Європи та України XX ст.
Електронна адреса: hentosh7@gmail.com*

У рецензійній статті подано аналіз монографії польської історикині М. Новак про митрополита Андрея Шептицького, зокрема про юнацькі роки Шептицького, формування його особистості та доленосний вибір – стати греко-католицьким монахом. Авторка намагалася дослідити саме генезу, рушійні сили та мотивацію молодого графа Романа Шептицького.

У своїй книзі М. Новак розкриває формування особистості майбутнього митрополита через дослідження впливів сімейного кола, навчання, спілкування університетських років. Авторка намагалася дати відповідь на питання, чому граф Роман Шептицький, котрий сформувався як польський патріот, глибоко віруючий католик, приймає рішення змінити обряд на греко-католицький та стати монахом Греко-католицької церкви, котрої паства складалася майже виключно з українців або ж «русинів/українців», як їх називає авторка. М. Новак схильна думати, що рушієм вибору Р. Шептицького стало глибоке розуміння обов'язку аристократа-землевласника стосовно простого народу, котрий проживав поряд і з котрого походив його рід, а також бажанням великих звершень на полі поширення Католицької церкви в Російській імперії.

Ще в студентські роки, вписуючись до університетської книги, Роман Шептицький змінив свій запис національності з «поляк» на «русин». Др. Новак намагається досліджувати зміни національної самоідентифі-

кації Романа Шептицького, котрий, ставши греко-католицьким монахом, єпископом Греко-католицької церкви та Львівським архієпископом та Галицьким митрополитом в 1901 р., все більше й більше ідентифікує себе зі своєю українською паствою. М. Новак доводить свої дослідження до 1914 р., хоча подіям 1901–14 років приділяється значно менша увага та при цьому абсолютизуються польські кола приватного спілкування митрополита та маргіналізується вплив українських чинників на зміну національної самоідентифікації митрополита Шептицького. Загалом книга М. Новак є дуже цінним дослідженням та робить вагомий внесок у вивчення життя та діяльності митрополита УГКЦ Андрея Шептицького.

Ключові слова: *Андрей Шептицький, Українська греко-католицька церква, національна ідентичність, духовна формація.*

Життя кожної людини сповнене малих та великих, дріб'язкових та доле-носних виборів. Кожен із нас має схильність аналізувати слушність власних виборів, особливо стосовно важливих поворотних моментів у житті. Вибір визначних людей є особливо цікавим матеріалом для дослідження чинників впливу, генези вибору як такого та його практичної реалізації.

Головною лінією монографії польської дослідниці Магдалени Новак фактично є життєвий вибір Романа Марії Александра Шептицького. Він став монахом Чину св. Василя Великого. Монографія професорки Новак, що вийшла друком недавно у Гданську, має цікаву назву «Два світи. Проблема національної ідентифікації Андрея Шептицького в 1865–1914 роках»¹. Формулювання назви містить проблемне питання, на яке авторка спробувала дати відповідь.

Зразу треба відзначити велику джерельну базу монографії. Використано документи численних польських бібліотек та архівів – державних, церковних та приватних, збірок Львівських архівів, а також архівів м. Відень. Широко використано мемуаристику та тогочасну пресу. Книга, очевидно, стала результатом багаторічної та скрупульозної дослідницької праці.

У вступному розділі авторка обґрунтовує свій вибір термінології. Зокрема, Новак для всього досліджуваного періоду застосовує терміни «русини/українці», «русинський/український». Уживання таких термінів виглядає доцільним і, так би мовити, органічним, коли йдеться про роки/події кінця XIX ст. та перших років XX ст. Термін «русини/українці» є органічним для цілісної характеристики суспільства, котре нуртувало орієнтаційними подіями на москвофілів, русофілів, українців, однак у десятиліття перед Першою світовою війною, коли українська орієнтація набуває сили, може виглядати дещо штучним, особливо стосовно тих суспільно-політичних сил,

¹ Magdalena Nowak, *Dwa Światy. Zagadnienie identyfikacji narodowej Andrzeja Szeptyckiego w latach 1865–1914* (Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2018), 613.

що декларували себе українцями². В той самий час Новак уживає і термін «руський» для визначення домодерного народу. Фактично авторка зіткнулася з проблемою пошуку відповідної термінології і запропонувала логічне її розв'язання.

Перший розділ книги «У колі родинної традиції» присвячений родині Фредрів-Шептицьких. Особистість матері митрополита Софії Фредро значно глибше досліджено та проаналізовано. Передусім завдяки доступності та значній кількості джерельного матеріалу – спогадам, листуванню її та членів родини Фредрів. Ми можемо легко зрозуміти, як саме впливала мати на виховання сина Романа, котрому вона прищепила глибоку релігійність та цікавість до мистецького світу. Її погляди на суспільні та класово-станові відносини також мали вплив на сина. Оригінальним є дослідження укладу життя та поглядів батьків Софії Фредро. Дещо незрозумілим виглядає становлення винятково релігійної, навіть на свій час, та активно практикуючої Софії Фредро, батьківський дім якої «не відзначався особливою побожністю»³.

Авторка зауважує: багато фактів указує на те, що в домі Шептицьких панував «старопольський, суворий стиль виховання, що характеризувався емоційним холодом та повним підпорядкуванням волі дорослих»⁴. Суворість та вимогливість у ставленні до синів були притаманні батькові майбутнього митрополита. Мати Софія проявляла виняткову опіку стосовно своїх дітей. Коли вони вже навчалися в старших класах гімназії та в університеті, Софія дуже довго проживала з ними у Кракові. Така прицільна материнська опіка мала вплив на формування молодшого покоління Шептицьких.

Переважно на основі спогадів Софії Шептицької та інших членів родини Шептицьких авторка змалювала психологічний портрет батька Яна Канти Шептицького. Однак для характеристики його поглядів та світогляду Новак використовує свідчення, що стосуються Яна Канти Шептицького дуже опосередковано. Зокрема, ґрунтуючись на власному припущенні, авторка робить висновок, що Ян Шептицький поділяв погляди Войцеха Дзедушицького⁵. На думку Новак, політичні й суспільні погляди Яна Канти та Софії Шептицької перебували під значним впливом думок Павла Попеля – чільної фігури краківських консервативних кіл⁶. Павло Попель також відіграв велику роль у формуванні молодого Романа Шептицького. Автор слушно робить висновок про свідомий польський патріотизм батьків митрополита та про польське патріотичне виховання Шептицькими своїх дітей⁷.

² Авторка називає їх «українофільською течією серед русинів/українців».

³ M. Nowak, *Dwa Światy...*, 81. Варто було би більше уваги приділити особливостям релігійності Софії Шептицької та стану її фізичного здоров'я, адже про часті хвороби та нервові вичерпання вона неодноразово згадує на сторінках спогадів.

⁴ Ibid., 59.

⁵ Ibid., 48, 50.

⁶ Ibid., 56-57.

⁷ Ibid., 177.

Багато цікавої інформації міститься в розділі «Світське навчання». Автор детально відтворює функціонування гімназії св. Анни, у якій навчався Роман Шептицький. Однак дуже детальні біографії та характеристики різних педагогів, навіть тих, які не навчали Романа Шептицького, серйозно переобтяжують текст. Багато що з цього зацікавлений читач може самостійно знайти в довідковій, енциклопедичній літературі, котрою послуговувалася авторка⁸. У Магдалени Новак вийшло знайти інформацію про гімназійного товариша Романа Шептицького Едварда Ярошинського⁹ та про учнівські зацікавлення й успіхи майбутнього митрополита¹⁰. Авторка вважає, що Роман Шептицький, навчаючись у краківській гімназії та університеті, сформувався як польський патріот, знавець і поціновувач польської культури та історії. Справді, молодий Роман Шептицький брав участь у роботі студентських товариств польського патріотичного спрямування, навчаючись у Вроцлаві та в Кракові¹¹. Однак він також цікавився діяльністю різних католицьких організацій та намагався зі своїми найближчими друзями поширювати серед молоді християнські, католицькі цінності. Авторка підкреслює, що за роки навчання Романа Шептицького не виявлено жодних його контактів із представниками «руського-українського» світу, так само немає відомости, що він пробував вивчати «руську-українську» мову¹².

Зі студентських років майбутнього митрополита особливо варто відзначити два семестри навчання у Вроцлавському університеті 1884–85 рр.¹³. Зокрема, виглядає, що перебування на відстані від своїх батьків дозволило йому швидко подорослішати й переосмислити остаточно свій вибір.

Найпершим складним вибором, котрий зрештою мав вирішальний вплив на те, як склалося все його життя, було рішення молодого (18-річного) Романа стати монахом-василіянином. У монографії детально описано всі сімейні кризи та переживання і сина, і батьків¹⁴. Основним джерелом для авторки було видання спогадів Софії Фредро.

Рішення стати монахом було складним і доленосним для Романа Шептицького, спочатку незрозумілим і навіть болючим для його батьків, особливо для батька. Батько спочатку пробував схилити сина до світської кар'єри, а мати радше переживала через бажання сина змінити обряд. Для неї було надзвичайно важко бачити сина членом іншої церковної традиції, котру вона сприймала як іншість культурну, національну і станово-класо-

⁸ Про гімназію св. Анни: див. М. Nowak, *Dwa Świąty...*, 108–130, про навчання Романа Шептицького – *Ibid.*, 130–35.

⁹ М. Nowak, *Dwa Świąty...*, 98–101.

¹⁰ *Ibid.*, 132–35.

¹¹ *Ibid.*, 145–47.

¹² *Ibid.*, 152.

¹³ *Ibid.*, 138–141, 146.

¹⁴ *Ibid.*, 187–196.

ву¹⁵. Варто було би підкреслити, що графиня Софія Шептицька була негативної думки про греко-католицьке духовенство і боялася, що її син «схлопіє» серед «малоосвічених, темних та неморальних» представників греко-католицького духовенства¹⁶.

Авторка вдало вносить до тексту книги контекстуальні підрозділи, зокрема, такі: «Руські/українські політичні течії в другій половині XIX ст.»¹⁷, «Греко-католицька церква в другій половині XIX ст.»¹⁸, «Уклад сил політичних у Галичині»¹⁹. Це дає змогу читачеві, не ознайомленому з історією української спільноти Галичини та з історією Греко-католицької церкви, зрозуміти історичне тло та суспільно-політичні передумови тих чи тих рішень Андрея Шептицького. Окремо хочеться відзначити дуже цікаве й оригінальне дослідження реформи Чину св. Василя Великого, що дає розуміння історичного моменту, в котрий Роман Шептицький вступає у василіянський монастир у Добромилі²⁰. Авторка розкриває маловідомі сторінки життя Андрея Шептицького, що належать до часу його лікування та відпочинку в Закопаному восени 1891 – весною 1892 рр., звертаючи особливу увагу на спілкування Шептицького з Альбертом Хмельовським²¹.

Важливою частиною книги є висвітлення номінації Андрея Шептицького на єпископа Станіславівського та потім на Львівського архієпископа та Галицького митрополита²². Для написання цих підрозділів Магдалена Новак вивчила документи Віденських архівних збірок, тогочасну українську та польську пресу, родинне листування Шептицьких. Досить детально проаналізовано можливі впливи польських землевласників на рішення про призначення Шептицького. Хоча насправді значення цього чинника на призначення Андрея Шептицького на Станіславівського єпископа, а потім і Львівського архієпископа було зовсім не вирішальним²³. На жаль, авторка не ознайомилася з чи не найважливішим дослідженням з цього питання ватиканського історика Джованні Коко²⁴. Це дослідження, ґрунтоване на документах ватиканських збірок, дозволяє зрозуміти призначення Шептицького в контексті

¹⁵ Z. Szeptycka, *Młodość i powołanie ojca Romana Andrzeja Szeptyckiego zakonu św. Bazylego Wielkiego* (Wrocław, 1993), 49–51.

¹⁶ Ibid., 50-1.

¹⁷ M. Nowak, *Dwa Światy...*, 155–164.

¹⁸ Ibid., 164–176.

¹⁹ Ibid., 315–22.

²⁰ Ibid., 179–82.

²¹ Ibid., 272–84.

²² Ibid., 322–42, 365–77.

²³ Передумови і процедура призначення Андрея Шептицького на єпископський, а згодом митрополичий престол у світлі ватиканських документів, в *Ковчег. Науковий збірник з церковної історії*. Ч. VII, 42–60.

²⁴ Coco Giovanni, "Tra la Galizia e la Russia: La nomina episcopale nell'ambito dell'Unionismo di Leone XIII", in *Dall'Archivio Segreto Vaticano. Miscellanea di testi, saggi e inventari*. Collectanea Archivio Vaticano, 61, Citta del Vaticano, 2006.

східної політики Апостольського престолу понтифікату Лева XIII, адже саме ватиканські кола мали вирішальний вплив на призначення Шептицького на єпископа та архієпископа.

Авторка пропонує читачам дуже цікавий та детальний опис консекрації та інтронізації Андрія Шептицького на єпископський, а згодом і на архієпископський престол. Використання тогочасної преси, спогадів та листування дає змогу «відчути» ці важливі події і зрозуміти настрої та очікування української і польської спільноти Галичини стосовно інтронізованого нового єпископа/архієпископа²⁵.

Особливої уваги заслуговує розділ «Контакти родинні та приватні митрополита протягом 1899–1914 рр.»²⁶ На основі скрупульозного вивчення листування родини Шептицьких пані Магдалена Новак відтворює повні любові та довіри взаємини митрополита з його найближчою родиною, батьками та братами. Дуже цікавим є опис авторкою того, як усі члени родини намагалися зробити крок назустріч церковній традиції та церковній спільноті митрополита Андрія. Зокрема, його мати Софія вивчала «руську-українську», щоб могли читати пастирські послання українською²⁷, а батько українською вітав гостей на урочистому прийнятті в митрополичих палатах після інтронізації²⁸. Усі члени родини Шептицьких намагалися включати у власне релігійне життя релігійні звичаї та традиції ГКЦ.²⁹ Наприклад, митрополит Шептицький «давав» шлюб своєму братові Леонові в грецькому обряді за асистування римо-католицького священника³⁰. Правда, у цьому розділі авторка робить висновки, що спонукають до дискусії, а в деякого з потенційних українських читачів можуть викликати несприйняття. Зокрема, Новак вважає, що в період з 1899 до 1914 рр. коло приватного спілкування А. Шептицького складалося з родини і друзів з попередніх років і «залишалося переважно польським та аристократично-землевласницьким». Далі авторка натякає, що митрополитове коло спілкування відбилося на його розумінні національного питання, і він був «сильно закоріненим у традиції давнього «народу політичного» Речі Посполитої, в польській культурі, в станово-політичних пов'язаннях батька і релігійних захопленнях матері».³¹ Навіть попри те, що митрополит мав дуже тісне спілкування з членами та з друзями своєї родини, він, однак, мав приватне спілкування також і з представниками української інтелігенції, митцями, громадськими діячами. У досліджуваній період створювався Національний музей, що сприяло його дружньому спілкуванню з І. Свенціцьким, з такими молодими митцями, як М. Сосенко, М. Бойчук. Митрополит також активно спілкувався з французом К. Коро-

²⁵ M. Nowak, *Dwa Świąty...*, 342–60, 365–77.

²⁶ *Ibid.*, 387–429.

²⁷ *Ibid.*, 400.

²⁸ *Ibid.*, 374.

²⁹ *Ibid.*, 399–401.

³⁰ *Ibid.*, 413.

³¹ *Ibid.*, 388, 428–29.

левським та з росіянином Л. Фйодоровим. Поступово контакти з К. Королевським та з Л. Фйодоровим переросли у дружні зв'язки. Звичайно, можна думати, що ці особи й митрополит мали спільні «професійні інтереси» чи перебували в певних відносинах підпорядкування. Однак відсутність аналізу українського кола спілкування митрополита створює неповну картину. Тому й висновок про абсолютно панівний вплив польського аристократичного оточення та ідеалізованого концепту «політичної нації Речі Посполитої» на погляди митрополита на національне питання в період 1899–1914 рр. виглядає не зовсім слушним. Варто було би розглянути, як його погляди змінювалися (а це відбувалося досить швидко) під впливом українського церковного середовища та українського кола спілкування.

На формування поглядів митрополита на різні важливі суспільно-політичні проблеми, та й національне питання зокрема, мали вплив інтелектуальні зацікавлення митрополита, коло його читання. Митрополит Шептицький був відомий бібліофіл та затятий і вдумливий читач. В архіві зберігаються його нотатки, записники з думками й цитатами з прочитаних книг, так само, як і списки закуплених книг, зокрема й антикварних³². А. Шептицький читав, купував, колекціонував книги на доволі різноманітні теми³³. Власне дослідження інтелектуальних зацікавлень Андрея Шептицького у важливий спосіб доповнило би деякі з розділів книги.

У наступних розділах авторка описала діяльність А. Шептицького на митрополичому престолі в зазначений період, яку розглядала через призму головної проблематики монографії. Отже, авторка розглядає чотири тематичні питання, котрі можна вважати ключовими для дослідження національної самоідентифікації А. Шептицького, а саме запровадження загального виборчого права 1906 р., вбивство намісника Галичини А. Потоцького, ставлення Шептицького до питання відкриття українського університету та сеймова реформа 1913 р. Варто звернути увагу на оригінальне висвітлення авторкою ставлення митрополита до запровадження загального і прямого виборчого права у період 1906–07 рр.

Характеризуючи участь митрополита в найголовніших подіях суспільно-політичного життя українців Галичини, авторка зауважує, що Шептицький «як аристократ і наслідник «політичного народу» давньої Речі Посполитої почувався відповідальним за долю «руського» люду, з якого походив»³⁴.

³² ЦДІАЛ. Ф. 358, оп. 1, справи 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31 (нотатки, конспекти та записники митрополита). На жаль, авторка не опрацювала цієї інформації про інтелектуальні зацікавлення та погляди митрополита.

³³ Наприклад, митрополита Шептицького дуже цікавила історія, передусім історія Галичини, Польщі, України та Росії. Але він також читав книги з історії Італії XIX століття та з історії й культури Сходу – Персії, Китаю та Індії. Див. ЦДІАЛ. Ф. 358, оп. 1, спр. 101, 199-201, 276; ЦДІАЛ. Ф. 358, оп. 1, спр. 31, 85-98. Однак разом з історичною літературою він уважно читав і конспектував праці, скажімо, з політичної економіки – А. Сміта та Д. Рікардо. Див. ЦДІАЛ. Ф. 358, оп. 1, спр. 31, 15.

³⁴ M. Nowak, *Dwa Światy...*, 464.

Видається, що надмірне наголошування на тому, що митрополит був спадкоємцем «політичного народу Речі Посполитої» якось не зовсім пов'язується з його планомірним обстоюванням запровадження загального прямого виборчого права або ж із його активним посередництвом щодо реформи виборчої ординації до Галицького сейму. Шептицького можна вважати особою, що формувалася під впливом ідей про «політичний народ Речі Посполитої». Однак уже в перше десятиліття на митрополичому престолі в його діях і думках ми не побачимо анахронічного аристократа-мрійника. Радше навпаки, Шептицький був людиною свого часу, відчував потребу змін і намагався їх скерувати в такому руслі, щоб християнські принципи зберігалися в суспільно-політичному житті. Його підтримку політичної емансипації українців Австро-Угорщини авторка виводить із «традиції його родини», «належності до «політичного народу» Речі Посполитої» і «станово-класових та релігійних цінностей», що передбачали опіку над «людом»³⁵. Навряд чи моральні чесноти польського аристократичного кола відігравали вирішальну роль у складних виборах Андрея Шептицького.

Меншою мірою авторка звертає увагу на його бачення завдань єпископа, душпастира, а ще менше уваги приділено протоєкуменічним ідеям та планам А. Шептицького. Саме ці дві особливості світогляду мали значення важливого чинника вибору Шептицького та спонукали митрополита до багатьох важливих кроків і дій. Тому відстоювання рівності політичного представництва та культурного й освітнього розвитку українців, греко-католиків Галичини були для митрополита важливою часткою душпастирства, виходили також з його глибокого розуміння справедливості, зокрема й соціальної. Його складне, але поступове реформування Греко-католицької церкви виводилося з його протоєкуменічних поглядів, а також із його намаганнями на противагу секуляризму змодернізувати роль Церкви в житті спільноти, у цьому випадку української.

Релігійне підґрунтя мало рішення Романа Шептицького вступити в Чин св. Василя Великого, в цьому не можна не погодитися з М. Новак. Повернувшись 1885 р. до Кракова і вписуючись у «книгу родоводів» Ягеллонського університету, в рубриці «національність» Роман Шептицький спочатку записав «поляк», а потім перекреслив і переписав «русин». Магдалена Новак гадає, що це в жодному разі не було свідченням зміни національної ідентифікації та вважає за доцільне розглядати таке рішення молодого Шептицького «в контексті його покликання, боротьби з волею батька» та «добромильської реформи» Чину св. Василя Великого³⁶. Також, на мою думку, ця «декларація руськості»³⁷ Шептицького не була зміною національної ідентичності в сучасному значенні цього поняття. Однак не думаю, що глибоко релігійний молодий Шептицький «меншою мірою розглядав свій вступ до василіян у категорії ви-

³⁵ Ibid., 434-35, 518.

³⁶ Ibid., 222-23.

³⁷ Таке словосполучення вживає авторка. Ibid., 222-23, 226-27.

бору ідентичности». Навпаки, виглядає, що Роман Шептицький таки розумів, що це рішення матиме за наслідок переосмислення своєї ідентичности. Зацікавлення, а потім і вивчення мови, релігійної традиції, історії та культури греко-католиків виводилося з його глибокого розуміння завдань душпастира. Можна вважати, що його ідентичність стала двокомпонентною. Цей руський, а потім український компонент зростає поступово, але дуже і дуже швидко.

Слова з першого єпископського послання «Я з діда-прадіда русин» відображали, як пише авторка, намагання єпископа Шептицького «вповні увійти в спільноту русинів, щоб краще їх зрозуміти і провадити»³⁸. Радше це було також і декларацією тодішнього стану його розуміння власної ідентичности.

У наступному розділі авторка цитує лист Андрея Шептицького 1908 р., в котрому він, зокрема, пише: «Люблячи Польщу і Поляків, від дитинства більше люблю Русь і русинів... Чому є чимось гіршим любити русинів більше ніж поляків...» Шептицький уважав себе нащадком історичної традиції Речі Посполитої³⁹. Однак бути спадкоємцем якоїсь традиції зовсім не означає серйозно прагнути реанімувати цю традицію. Шептицький у зазначений період впритул зіткнувся з конфліктом традиціоналістів – модерністів у Католицькій церкві. Його симпатії, до речі, не були на боці традиціоналістів. З активної підтримки митрополитом Шептицьким політичної емансипації українців Галичини та їхнього культурного розвитку виглядає, що Шептицький прагнув того, щоб його паства, українці, мали рівні права й можливості. Тобто погляди митрополита на суспільно-політичний устрій розвинулися в сторону демократизації політичної системи Австро-Угорської монархії. Авторка на це не звертає уваги, аналізує суспільні погляди митрополита в дусі краківських консерватистів другої половини ХІХ ст.

Для А. Шептицького бути греко-католицьким митрополитом означало боротися за ці рівні права, зокрема й за політичні. Не завжди ці його намагання мали підтримку навіть серед членів його найближчої родини⁴⁰. Маловідомий лист Андрея Шептицького до брата Казимира/Климентя від 19 січня 1912 р., був написаний після серйозних розходжень, а саме щодо вкрай критичних і негативних висловлювань Казимира/Климентія стосовно українців. Митрополит просив брата нікому не показувати цього листа, але добре обдумати його слова: «Не жадаю, щобись став українцем – але рішучо жадаю щобись все відкинув і в собі поборов все, що може бути перешкодою

³⁸ Ibid., 381.

³⁹ У своїй монографії я аналізувала думки митрополита про власну національну ідентичність. Див. Л. Гентош, *Випробування ідеалів. Митрополит Андрей Шептицький (1923–1939)* (Львів, 2015), 20–3. М. Новак не зовсім правильно зрозуміла мої думки, викладені українською мовою, і приписує мені дещо інші висновки. Я мала на увазі спадщину Речі Посполитої як держави, котра була історичною державністю трьох народів. Подібне твердження зовсім не означає, що національна ідентичність Шептицького була русинсько-польсько-литовська й білоруська, як мені приписала авторка. Див. М. Nowak, *Dwa Światy...*, 434

⁴⁰ М. Nowak, *Dwa Światy...*, 453–55.

до праці католицького священика – що противиться нашій вірі – і щобись був готов з любовію працювати над нашим народом навіть там, де люди свідомо суть чи хочать бути українцями»⁴¹. Зі слів митрополита зрозуміло, що для нього бути греко-католицьким священиком означало поділяти прагнення до політичної емансипації та культурного розвитку вірних цієї Церкви, зокрема і сприяти українському націотворенню.

Авторка робить загалом слушний висновок про зміни в національній самоідентифікації митрополита, пишучи, що на формування «переважно руської [тут можна було би додати і української. – Л. Г.] етнічної самоідентифікації Шептицького» мали вплив такі чинники: «етичні й релігійні засади, цілі, визначені Греко-католицькій церкві у рамках Вселенської церкви, обов'язки архієпископа і нарешті особистий вибір митрополита»⁴².

Книга Маґдалени Новак є важливим внеском у вивчення життя та діяльності митрополита Андрея Шептицького. Постать митрополита Шептицького є дуже важливою для української історії, особливо для історії та духовності українців греко-католиків Галичини. Дослідження молодих років та початків душпастирства митрополита буде однозначно затребуваним. Праця професорки Новак є також джерелом великої за обсягом інформації про життя української та польської спільнот Галичини наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. Думається, що ця книга знайде багато читачів у Польщі, вона також знайшла би багато читачів і в Україні.

Liliana HENTOSH The History of Roman Sheptyts'kyi's Choice

Liliana HENTOSH – Candidate of History, senior research associate of the Institute of Historical Research at the Lviv Franko National University; research interests: history of the Roman Catholic Church in the 19–20th c., history of the Greek-Catholic Church, history of Eastern Europe and Ukraine in the 20th c. E-mail: hentosh7@gmail.com

In this monograph, Polish historian Magdalena Nowak depicts the influence of Roman (later Metropolitan Andrei) Sheptyts'kyi's family, education, and friendships during his years at university on the formation of his personality. In it she tries to answer the question why the young count, who was a Polish patriot and a deeply faithful Roman Catholic, decided to

⁴¹ ЦДІАЛ. Ф. 358, оп. 2, спр. 35, 19-19 зв.

⁴² М. Nowak, *Dwa Światy...*, 518.

switch rites and become a monk of the Greek Catholic Church, whose flock was made up almost exclusively of Ukrainians (Nowak refers to them to as "Ruthenians/Ukrainians"). Nowak is inclined to believe that the motivation was Sheptyts'kyi's profound understanding of his duty as a land-owning aristocrat toward the common people who lived alongside him and from his family arose, as well as his desire to make a great contribution to the growth of Catholicism in the Russian Empire.

While still a student, Sheptyts'kyi switched from officially stating he was a "Pole" to saying he was a "Ruthenian". Nowak attempts to trace this change in national self-identification as Sheptyts'kyi became a Greek Catholic monk and later a Greek Catholic bishop, the archbishop of Lviv, and, in 1901, the metropolitan of Halych, all the while increasingly identifying with his church's Ukrainian faithful. Although she concludes her study with the year 1914, Nowak devotes much less attention to the events of 1901–14, absolutizes the metropolitan's Polish circles of private interaction, and marginalizes the impact of "Ukrainian" factors on the change in his identity. Nonetheless, her book is a valuable and significant contribution to the study of the life and activities of Metropolitan Andrei.

Keywords: *Andrei Sheptyts'kyi, Ukrainian Greek-Catholic Church, national identity, spiritual formation.*

Bibliography

Giovanni, Coco, "Tra la Galizia e la Russia: La nomina episcopale nell'ambito dell'Unionismo di Leone XIII". In *Dall'Archivio Segreto Vaticano. Miscellanea di testi, saggi e inventari*. Collectanea Archivio Vaticano.61, Citta del Vaticano, 2006.

Hentosh, L. *Vyprobuvannia idealiv. Mytropolyt Andrei Sheptyts'kyi (1923–1939)*. L'viv, 2015.

Kovchek. *Naukovyi zbirnyk z tserkovnoi istorii*. Ch. VII, 42–60.

Nowak, Magdalena. *Dwa Światy. Zagadnienie identyfikacji narodowej Andrzeja Szeptyckiego w latach 1865–1914*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2018.

Szeptycka, Z. *Młodość i powołanie ojca Romana Andrzeja Szeptyckiego zakonu św. Bazylego Wielkiego*. Wrocław, 1993.

Archives

Tsentrāl'nyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, L'viv (TsDIAL), f. 358, op. 1, sprawy 22, 23, 24, 25, 26. 27, 28, 29, 30, 31.

TsDIAL, f. 358, op. 1, spr. 101, 199–201, 276;

TsDIAL, f. 358, op. 1, spr. 31, 85–98.

TsDIAL, f. 358, op. 1, spr. 31, 15.

TsDIAL, f. 358, op. 1, spr. 35, 19–19 zv.